

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

014 Середня освіта (Історія)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ
ПЕРІОДУ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ (ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ
КОНФЛІКТ) В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**

студента **Бабія Василя Івановича**

Науковий керівник – Е. М. Кучменко,
д. іст. н., професор кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин

Рецензент – С. О. Кириленко,
к. іст. н., доцент кафедри історії України;

Рецензент – О. В. Желіба, к. пед. н. доцент
кафедри всесвітньої історії та міжнародних
відносин

Допущено до захисту _____

В.о. завідувача кафедри _____

к. іст. н., доц. каф. всесвітньої історії та
міжнародних відносин **Ю. М. Давиденко**

Анотація

В роботі на прикладі однієї із тем з підручника всесвітньої історії робиться спроба проаналізувати ключові методи викладання теми палестино-ізраїльського конфлікту. Автор роботи розглядає поняття “конфлікту”, причини виникне конфлікту

Ключові слова: «Палестина», «Ізраїль», «конфлікт», «методика», «холодна війна».

Annotation

In the work, using the example of one of the topics from the world history textbook, an attempt is made to analyze the key methods of teaching the topic of the Palestinian-Israeli conflict. The author of the work examines the concept of "conflict", the causes of conflict

Key words: "Palestine", "Israel", "conflict", "methodology", "cold war".

Зміст

Вступ.....	4
Розділ I. “ТЕОРЕТИЧНА ОБГРУНТОВАНІСТЬ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ”	16
1.1. Предмет та завдання методики викладання історії в школі	16
1.2. Теоретичне обґрунтування поняття вміння в методиці навчання історії.....	19
1.3. Основні риси навчального пізнання історії	23
Розділ II. “МЕТОДИКО-ПРАКТИЧНЕ ВИЧЕННЯ ПАЛЕСТИНО- ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ”	32
2.1. Конфлікт та його сутність.....	32
2.2. Палестино-ізраїльський конфлікт на сторінках шкільного підручника з Новітньої історії 11 клас	37
Висновки.....	43
Список використаної літератури.....	47
Додатки	52

Вступ

Головним завданням сучасної історичної науки в школі є формування громадської особистості, яка відповідає вимогам толерантності, відкритості розуму, чесності та має вміння критично мислити. Саме такий тип особистості є необхідним для сучасного демократичного суспільства.

Розвиток учнівського розуміння та прийняття різноманітності культур, ідей та переконань. Заохочення, допитливість, вивчення різних точок зору та вміння аналізувати інформацію об'єктивно. Виховання учнів у дусі правдивості та відповідальності за їхні вчинки та дії. Розвиток умінь аналізувати історичні події, ставлення до них критично та обґрунтовано.

Такий підхід в історичному навчанні сприяє формуванню громадян, які здатні свідомо сприймати і взаємодіяти в різноманітних ситуаціях, що виникають у сучасному соціумі. У формуванні громадської особистості нам допомагає методика навчання історії.

Методика навчання історії визначається як педагогічна наука, оскільки вона вивчає процес навчання цього предмету, розробляє принципи та методи, спрямовані на підвищення ефективності викладання. Мета викладання історії, полягає в виявленні закономірностей та навчанні навичкам викладання. Це важливо для того, щоб майбутні вчителі могли ефективно підготовлювати та розвивати учнів у ході освітнього процесу. Підготовк майбутніх вчителів, надаючи їм необхідні навички та знання для викладання історії та суспільствознавства. Методика навчання історії спрямована на формування у школярів історичного мислення та ключових компетентностей, що важливо для їхнього розвитку як особистостей.

Методика вивчає процес навчання і розвиток методів викладання. При цьому вона фактично опирається на історичний матеріал, оскільки аналізує, як раніше викладали історію, які методи були ефективні, і яким чином можна вдосконалити процес навчання в сучасному контексті. Важливий момент – збереження об'єктивної історичної картини при організації уроку

та використанні різних методів. Це означає урахування історичних фактів, подій та тенденцій під час навчання. Методи викладання історії є специфічними, оскільки ця наука вимагає особливого підходу до подання історичних подій та стимулювання розвитку історичного мислення.

Усі ці аспекти підкреслюють важливість вивчення і поглиблення методики викладання історії як засобу вдосконалення освітнього процесу та формування компетентних учнів. Отже, можемо зробити висновок, що методика навчання учнів історії є надважливим елементом процесу навчання і саме вивчення цього елемента є актуальним і важливим завданням на сьогоднішній день. Важливість підбору методу навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, теми уроку та всіх інших факторів, як наслідок впливає на отримання змістовних знань учнів.

Методика викладання історії надає вчителю зміст, педагогічні засоби, знання та вміння, які є необхідними для успішної історичної освіти, виховання та розвитку учнів. Умови модернізації шкільної історичної та суспільствознавчої освіти ставлять завдання подальшого вдосконалення структури та змісту. Важливі аспекти цього включають співвідношення фактів та теоретичних узагальнень, формування історичних образів та понять, розкриття історичного процесу. Основне ж завдання методики - це розвивати мислення учнів. Вона визначає розвиток історичного мислення та розумової самостійності, що вимагає відповідних методів, прийомів та засобів навчання. Важливо розкрити методичні умови для успішного вирішення завдань навчання історії, зокрема, визначити цілі та результати, які прагнуться досягти. Всі перераховані фактори підсилюють важливість нашого дослідження та подальшого розвитку теми.

Історія як навчальний предмет ґрунтується на історичній науці, але це не зменшена її модель. Історія як шкільний предмет не включає всі розділи історичної науки. Методика викладання в свою чергу має свої специфічні завдання: відібрати основні дані історичної науки, побудувати викладання історії так, щоб учні через історичний зміст здобули найбільш оптимальну

та ефективну освіту, виховання та розвиток. Саме тому дослідження методики викладання історії в школі є важливим та актуальним. Важливо правильно сформулювати і надати матеріал учням, який вони зможуть зрозуміти і засвоїти для подальшого вивчення курсу та загального розвитку.

Підсилює актуальність і те що на сьогоднішній день на Близькому Сході спалахнув знову палестино – ізраїльський конфлікт, який за своєю суттю є надзвичайно важливий геополітичним фактором в сучасній політиці та майбутньому історіописанні, яке увійде в сучасні підручники з історії.

Розробленість та вивченість теми. На сьогоднішній день в Україні сформувалася значна плеяда науковців та вчителів, які на основі своїх досліджень, спостережень та узагальнень сформували значний пласт знань про методику викладання шкільної історії з урахуванням індивідуальних підходів та рекомендацій Міністерства освіти України.

Варто зазначити, що зародження історичної науки пов'язане з періодом появи перших збірок, що містили історичні відомості, такі як "Азбуковники" XV–XVII століть та "Синопис" («Огляд») у 1674 році[5, с.45].

Початок викладання історії у школах розпочинається в московській гімназії пастора Глюка у 1705 році та у школі Феофана Прокоповича в Петербурзі у 1721 році[5, с.46].

Створення гімназії в Петербурзі стало каталізатором який з 1726 року утворення першої урядової академічної гімназії, яка викладала історію від третього класу. Вивчення історії в гімназіях було обов'язковим, і учні вибирали предмети залежно від своїх інтересів та успіхів. Для учнів які готувалися до вступу в університет, обов'язковим було вивчати історію, географію, латинську і грецьку мови. Представлений огляд ілюструє етапи розвитку вивчення історії в російських школах та академіях у XVII–XVIII століттях[10, с.6].

У привілейованих українських школах XVIII століття предмети навчання включали хронологію, міфологію, нумізматику, генеалогію,

геральдику та стародавню географію. азначається, що матеріал в підручниках викладався в запитально-відповідній формі, що означає, що учні отримували певні питання, на які вони повинні були відповісти. Навчання передбачало заучування матеріалу учнями. Вчителю приписувалася роль керівництва "витверджуванням напам'ять", що може вказувати на акцент на запам'ятовуванні і вивченні інформації, яка мала бути засвоєна учнями[10, с.45].

Ця інформація вказує на високий рівень вимог до учнів та навчальної програми в привілейованих українських школах того часу.

У другій половині XVIII століття відбувається недооцінене ставлення до історії в різних типах навчальних закладів. Виділимо ключові аспекти:

Розподіл історії серед різних навчальних закладів: Історія викладалася у духовних навчальних закладах, комерційних і художніх училищах та гімназіях[11, с.102].

Другорядне положення в навчальній ієрархії: У 60-ті роки історія займала другорядне місце в порівнянні із філологічним курсом. Вона вважалася доповненням до основних предметів навчання.

Призначення історії в навчанні: Зазначається, що історія служила для "прохладження і приємного отдохновлення" після більш серйозних занять мовами, математикою і філософією. Це свідчить про те, що історія сприймалася як відомий вид неважливої, розважальної інформації, а не як ключовий компонент навчання[5, с.39].

Загалом, у цей період історія не мала статусу основної дисципліни та вважалася менш важливою в порівнянні з іншими предметами.

Реформа 1786 року: Реформа, спрямована на створення народних училищ, займала важливе місце в перетвореннях Російської імперії XVIII століття. Це свідчило про бажання поліпшити систему освіти та забезпечити доступ до неї для широких верств населення[15, с.16].

Класно-урочна система викладання: За Статутом народних училищ 1786 року в школах впроваджувалася класно-урочна система викладання.

Це було нововведення, спрямоване на систематизацію та ефективніше організоване навчання.

Зміна мови викладання: За рішенням Катерини II комісії отримали завдання перекласти або скласти навчальні матеріали на російську мову для народних училищ. Це сприяло зростанню важливості російської мови в системі освіти.

План «Твори російської історії»: Створено план "Твори російської історії для народних училищ у Російській імперії", в якому підкреслювалася важливість описування подій так, щоб вони служили до заохочення або обережності людей нинішніх і майбутніх часів. Це свідчить про визнання важливості історії як джерела уроків для сучасності та майбутнього [24, с.69].

Методичні роботи Л. Язвінського (1840–1845 рр.): Доктор філософії Л. Язвінський вніс внесок у розвиток методик викладання історії. Він пропонував систему записування важливих фактів століття на аркушах різного кольору, що розграфлені на 100 клітин (століття, роки). Кожна клітина мала маленькі папірці, які можна було відкривати або закривати, щоб показати або приховати цифру. Ця методика отримала певний інтерес на початку, але з часом втратила свою популярність [24, с.71].

Римічна узагальнена методика Г. фон Шуберта: Директор Петербурзького німецького училища Готліб фон Шуберт запропонував іншу методику, яку він назвав римічною узагальненою. Згідно з цією методикою, факти історії римувались і заучувались у вигляді віршів. Основна увага приділялась опитуванню, в якому вчителі-аудитори та помічники брали активну участь [40, с.38].

Ці методики представляли інноваційні спроби покращити процес вивчення історії та залучити учнів до активного сприйняття матеріалу.

В. Г. Белінський, М. Л. Добролюбов, М. Г. Чернишевський, внесли важливий внесок у формування методичної системи навчання історії в

другій половині XIX століття. Основні ідеї цих представників визначались наступним чином:

Зв'язок історії з сучасністю: Представники революційно-демократичного напрямку наголошували на необхідності встановлення тісного зв'язку між історією та сучасністю. Вони вважали, що вивчення минулого має слугувати підґрунтям для розуміння та вирішення сучасних проблем.

Аналіз ідей у фактах: Вони пропагували ідею, що в історичних фактах містяться ідеї, і ці ідеї слід вилучати з фактів. Вивчення історії має бути спрямоване не лише на засвоєння фактів, але й на аналіз ідей, що вони несуть[36, с.100].

Об'єктивність викладу та показ закономірностей: Представники цього напрямку вважали, що об'єктивність викладу є важливою. Також наголошувалося на важливості показу процесу та його закономірностей в навчанні історії.

Інклюзивність історії Росії: Вони відзначали, що історія Росії повинна включати історію всіх народів, що складають цю країну. Це відкривало шлях до розгляду різноманітності історій та культур в межах єдиної історії[36, с.101].

Ці підходи визначили новий напрямок у методиці викладання історії, роблячи її більш орієнтованою на розвиток критичного мислення та здатність аналізувати події у контексті їхнього часу.

Від 1917 року до початку 30-х років, був періодом революційних змін в освіті в СРСР. На цьому етапі було введено значні реформи, включаючи сферу викладання історії та створення нових шкільних структур[31, с.26].

Основні характеристики цього періоду:

Заміна курсу історії курсом суспільствознавства: У 1917 році історію замінили курсом суспільствознавства. Це була частина загальної тенденції перегляду змісту освіти в дусі нових ідеологічних підходів, таких як марксизм.

Новий підхід до організації шкільної системи: Ініційовано ряд змін у шкільній системі, включаючи організацію трудової школи. Робочий підхід був впроваджений як альтернатива класному викладанню.

Інтенсивність навчання: Навчальні заняття проводились круглий рік, а перерви залежали від кліматичних умов. Заняття відбувалися 7 днів на тиждень, і частково це було пов'язано з новою концепцією виховання та робочим методом[13, с.87].

Лабораторні студійні заняття: Традиційний класовий підхід та уроки були замінені лабораторними студійними заняттями, що відображало новий акцент на практичному дослідженні та дослідженні.

Скасування іспитів і бальних оцінок: Це була частина загального стремління до змін у системі оцінювання. Іспити та бальні оцінки були скасовані, а взамін пропонувалися інші форми оцінювання та відслідковування успішності[13, с.88].

Організація в групи-бригади: Замість класів були створені дрібні групи-бригади, що відзначало перехід від індивідуального вивчення до колективної роботи.

Ці зміни свідчать про спроби адаптувати шкільну систему до нових ідеологічних уявлень і застосувати принципи праці та практичного дослідження в навчанні[13, с.48].

У період 30–40-х років ХХ століття в СРСР історична освіта зазнала значних змін і переглядів. Найважливішими аспектами цього періоду були:

У постанові від 1931 року та інших документах влада виступала проти існуючої системи викладання суспільних дисциплін, включаючи історію, в школі. Було визначено необхідність термінового перегляду ставлення до викладання історії в школі, особливо враховуючи зростання потреби у високоосвічених членах суспільства. У 1932 році була прийнята постанова "Про навчальні програми в початковій і середній школі", яка мала рішучий характер і визначала нові засади викладання суспільних дисциплін, включаючи історію. У 1934 році прийнята постанова "Про викладання

громадянської історії в школах СРСР", яка визначала важливість вивчення рідної та світової історії в хронологічній послідовності. Вчителям історії ставилося завдання викладати навчальні курси в хронологічній послідовності та в живій та цікавій формі для учнів.

Ці заходи свідчать про спроби влади зробити історичну освіту більш доступною, цікавою та відповідною ідеології того часу[23, с.17].

У період з 50-х до 80-х років ХХ століття розвиток методики навчання історії відзначався наступними основними тенденціями:

Розвиток методики навчання історії тісно узгоджувався з розвитком дидактичної науки. Це включало питання активізації та самостійності учнів, виховання ефективності навчання та зміцнення зв'язків школи з реальним життям.

Велика увага приділялась розробці методів, що сприяли активній участі учнів у навчальному процесі. Це включало інтенсифікацію уроку, застосування проблемного підходу, програмування в навчанні[24, с.82].

Наукові дослідження в області методики навчання історії знаходили втілення у великому числі наукових праць та методичних посібників.

Важливим елементом розвитку методики було підкреслення виховної ролі навчання історії, спрямованої на формування цінностей, критичного мислення та громадянської свідомості.

Поява нових технологій і методів учителю давала можливість використовувати різноманітні форми і методи навчання, щоб зробити уроки цікавими та доступними для учнів.

З'явилося значне число методичних посібників, які сприяли впровадженню нових підходів та покращенню навчального процесу в школах.

Ці тенденції свідчать про поступовий розвиток методики навчання історії в напрямку вдосконалення освітнього процесу та врахування сучасних вимог до навчання та виховання учнів.

Сучасна шкільна історична освіта визначається важливим завданням формування у молодого покоління історичної свідомості, розвитком креативності та предметних історичних компетентностей. Основні компетентності, на які акцентується у сучасному навчальному процесі з історії, включають:

Хронологічна компетентність: Уміння орієнтуватися в історичному часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розглядати суспільні явища в конкретно-історичних умовах, виявляти зміни і тенденції розвитку суспільства[16].

Просторова компетентність: Уміння орієнтуватися в історичному просторі, знаходити взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури та природного довкілля.

Інформаційна компетентність: Уміння працювати з джерелами історичної інформації, інтерпретувати їх зміст, визначати надійність, виявляти та аналізувати розбіжності в позиціях авторів джерел.

Логічна компетентність: Уміння визначати та застосовувати теоретичні поняття для аналізу й пояснення історичних подій та явищ, ставити запитання, шукати відповіді, розуміти множинність трактувань минулого та зіставляти різні інтерпретації[16].

Аксіологічна компетентність: Уміння формулювати оцінку історичних подій та постатей, яка відповідає цінностям та уявленням відповідного часу чи групи людей, осмислювати зв'язки між історією та сучасним життям.

У навчально-виховному процесі в історії здійснюється посилення національної, загальноосвітньої та загальнокультурної спрямованості, сприяючи глибшому розумінню історії та її впливу на сучасний світ.

Так, сучасна історія, яка насичена різноманітними фактами, подіями та постатями, сприяє формуванню учням цілісної картини світу та розвитку ряду важливих навичок та якостей:

Громадянська позиція: Вивчення історії надає учням можливість зрозуміти значення громадянського суспільства, прав людини, демократії, інших фундаментальних цінностей. Учні можуть розвивати свідоме ставлення до власної ролі у суспільстві та активно брати участь у громадянському житті[19, с.23].

Гуманність: Вивчення історії дозволяє розуміти, як важливо враховувати людський фактор у різних історичних ситуаціях. Учні можуть розвивати гуманітарні цінності, такі як толерантність, повага до інших культур, релігій та переконань.

Інформаційна грамотність: Сучасна історія вимагає від учнів здатності шукати, оцінювати та використовувати інформацію з різних джерел. Учні навчаються розрізняти факти від інтерпретацій, аналізувати історичні джерела та критично ставитися до них[19, с.21].

Критичне мислення: Історія надає можливість розвивати навички критичного мислення, що дозволяє учням аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, спростовувати міфи та стереотипи, а також ставити питання та шукати відповіді.

Оцінювальні навички: Вивчення історії надає учням можливість вчитися оцінювати різні історичні факти та події, формулювати власні думки та погляди на певні аспекти минулого.

Сучасна історія, як навчальний предмет, сприяє розвитку комплексу ключових навичок та критичного мислення, які є важливими для освіченого та відповідального громадянина[18].

Аналіз наукової літератури дає нам право стверджувати, що накопичено великий пласт педагогічного надбання в якому вміщено різноманітні методи навчання історії в школі, які виникали в той чи інший період і були відбитками тих історичних подій які впливали на формування методів навчання. Спираючись на пласт поданої інформації можемо дійти висновку, що окремого дослідження щодо методик вивчення регіональних конфліктів

періоду холодної війни на прикладі палестино – ізраїльського конфлікту в шкільному курсі історії немає.

Мета нашої роботи є спроба проаналізувати основні методики вивчення регіональних конфліктів періоду холодної війни на прикладі палестино – ізраїльського конфлікту в новітньої історії шкільному курсі.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв’язати наступні **завдання:**

- 1) Розглянути вивченість даного питання;
- 2) Розкрити предмет та завдання навчання історії в школі;
- 3) Розглянути поняття “вміння” в методиці навчання історії;
- 4) На прикладі підручників із всесвітньої історії висвітлити основні аспекти методики вивчення теми регіональних конфліктів періоду холодної війни (палестино-ізраїльський конфлікт) в шкільному курсі новітньої історії;
- 5) Розглянути конфлікт та його сутність.

Об’єктом нашого дослідження є підручники з всесвітньої історії 11 клас в яких розглядається питання конфліктів холодної війни.

Предмет дослідження є методика вивчення регіональних конфліктів холодної війни на прикладі палестино – ізраїльського в шкільному курсі історії.

Методологічна основа дослідження. Робота піддається загальнонауковим методам: аналізу, синтезу, узагальнення та абстрагування. До спеціально історичного методу відносимо історико – системний, який надає нам повністю цілісну картину розгляду регіональних конфліктів холодної війни без відриву від інших країн світу. Порівняльний дозволить нам порівнювати вивчення деяких тем в різних підручниках.

Хронологічні рамки роботи охоплюють 1947р. – 1991р. Вибір даного хронологічного періоду обумовлено спробою встановлення основних основних методик вивчення регіональних конфліктів холодної війни представлених в шкільному курсі історії. 1947р. – період початку холодної

війни, на чому варто наголосити учням під час уроку. 1991р. період закінчення холодної війни двох військово – політичних блоків. Основна ж увага у представленому хронологічному періоді буде приділена регіональним сутичкам між Ізраїлем та палестинцями(арабами), що проживають на землі Ізраїльській.

Наукова новизна роботи полягає в спробі написати окреме дослідження методики вивчення регіональних конфліктів в шкільному курсі історії.

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, а також додатків.

Розділ I. Теоретична обґрунтованість методики вивчення історії в школі

Присвячений розгляду основних завдань які ставить перед собою методика навчання та шляхів їх опанування.

Розділ II. Методико – практичне вивчення палестина – ізраїльського конфлікту в шкільному курсі історії

На прикладі однієї теми з підручника всесвітньої історії відбувається огляд методики навчання та викладання

Розділ I. “ТЕОРЕТИЧНА ОБГРУНТОВАНІСТЬ МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ”

1.1. Предмет та завдання методики викладання історії в школі

Мета навчання-формулювання чітких, зрозумілих та досяжних цілей навчання історії. Розвиток критичного мислення, аналітичних навичок та історичної свідомості учнів. Формування патріотичного та громадянського ставлення до минулого та сучасності.

Зміст навчання- відбір та структурування історичного матеріалу з урахуванням наукових підходів та методології. Використання різноманітних джерел історичної інформації: текстових, архівних, візуальних, аудіо та інших[11, с.66].

Схематично процес навчання в школі і в цілому можна поділити на два взаємопов’язані етапи, а саме:

Діяльність вчителя – використання в процесі різних методів викладання, таких як лекції, обговорення, групова робота, проектна діяльність. Стимулювання активності та самостійності учнів у процесі вивчення історії[5, с.12].

Діяльність учнів-залучення до дослідницької роботи, власних досліджень та аналізу історичних подій. Розвиток комунікативних навичок через обговорення та співпрацю в групах.

І як наслідок ми отримуємо результат у вигляді -оцінювання навчальних досягнень та розвитку історичної компетентності учнів. Забезпечення зв'язку із здобутими знаннями та їх застосуванням у сучасному житті.

Методика викладання історії постійно розвивається, адаптуючись до сучасних вимог та наукових досягнень, щоб забезпечити якісне та цікаве вивчення історії для учнів.

Методика викладання історії – це галузь педагогічної науки, яка розглядає питання організації і проведення навчального процесу з історії. Основні завдання методики викладання історії включають вивчення методів, прийомів та засобів,

які забезпечують якісне засвоєння учнями історичних знань, розвиток їхніх аналітичних і критичних навичок, формування гуманістичного світогляду та активної громадянської позиції[11, с.13].

До основних завдань методики викладання історії входить:

Вивчення історії методики: Дослідження історії розвитку методики викладання історії дозволяє зрозуміти етапи її розвитку, визначити позитивні та негативні аспекти, які вплинули на формування сучасних підходів.

Визначення пізнавального, виховного значення та завдань історії – включає в себе розуміння того, яку роль відіграє вивчення історії в загальному розвитку особистості учня, його пізнавальних здібностей та формуванні ціннісних орієнтацій[1, с.56].

Визначення обсягу шкільного курсу історії, наукове обґрунтування програм, підручників: Тут важливо враховувати сучасний стан історичної науки, потреби суспільства та розвиток учнівського колективу.

Вироблення методів та організаційних форм навчання: Спроектування ефективних методів, які враховують індивідуальні особливості учнів та забезпечують їхню активну участь у навчальному процесі.

Розробка навчального обладнання: Створення дидактичних матеріалів, які б допомагали учням у розумінні історичних процесів, зацікавлювали та стимулювали їх до самостійного вивчення[19, с.35].

Методика викладання історії базується на загальних принципах дидактики, таких як науковість, наочність, систематичність, доступність, індивідуалізація тощо. При цьому вона враховує специфіку навчання історії та індивідуальні особливості учнів, щоб забезпечити якісне засвоєння матеріалу та розвиток пізнавальних здібностей.

Основними завданнями викладання історії в школі є:

- розвиток мислення, уявлення, образного мислення;
- розвиток здібностей до систематизації і узагальнення знань, до самостійного використання їх у різних життєвих ситуаціях;

- формування умінь працювати з історичними джерелами, використовувати їх для аналізу, узагальнення, формулювання висновків та власних оцінок;

- розвиток комунікативних навичок, здатності до аргументованого висловлювання своїх думок та врахування поглядів інших людей[16].

Загальна мета викладання історії у школі полягає в тому, щоб виховати грамотного, критично мислячого громадянина, який може розуміти історичний контекст, власну роль у суспільстві, а також активно приймати участь у формуванні світогляду та історії своєї країни.

Група завдань, що розвивають, визначається різними аспектами розвитку особистості учня, орієнтованими на творчість, самостійність та пізнавальну активність. Деякі конкретні аспекти цієї групи завдань можуть включати:

1. Розвиток творчого мислення:

- Застосування творчих методів та форм у вивченні історії.
- Пошук альтернативних поглядів та рішень на історичні проблеми.

2. Прищеплення самостійності:

- Заохочення власних досліджень і проектів учнів.
- Розвиток навичок самостійної аналізу історичних подій та явищ.

3. Стимулювання інтересу та політичної активності:

- Обговорення актуальних суспільних проблем на уроках історії.
- Пошук історичних прикладів для висвітлення значущості громадянської позиції[33, с.68-69].

Ці завдання спрямовані на те, щоб учні не лише засвоювали фактичні дані, а й розвивали критичне та творче мислення, формували вміння аналізу та висловлювання власної думки, а також виявляли інтерес до вивчення історії та активність у суспільному житті.

Розглянемо деякі з основних принципів побудови курсу історії:

Лінійний принцип: Орієнтований на хронологічну послідовність подій від прадавніх часів до сучасності. Дозволяє учням розуміти зв'язок історичних етапів та послідовність розвитку суспільства.

Лінійно-ступінчастий принцип: Враховує різний рівень складності та об'єму матеріалу для різних рівнів навчання. Забезпечує поступове зростання складності та глибини вивчення історії залежно від рівня навченості учнів[33, с.70].

Концентричний принцип: Передбачає неодноразове вивчення одного і того ж матеріалу, але на різних рівнях складності. Наприклад, матеріал може вивчатися спочатку на фактичному рівні, а потім на проблемно-теоретичному.

Проблемно-тематичний принцип: Застосовується при теоретичному вивченні історії. Полягає в орієнтації на вивчення конкретних проблем та тематик, які допомагають розкрити основні аспекти історії.

Країнознавчий принцип: Передбачає вивчення історії різних країн окремо, а потім об'єднання цих знань. Сприяє розумінню взаємозв'язків та впливів різних культур на історію світу.

Ці принципи сприяють структуризації та глибокому засвоєнню історичного матеріалу, а також сприяють розвитку критичного мислення та здатності аналізу соціально-історичних явищ[31, с.77].

Отже, широкий спектр пізнавальних особливостей учнів дозволяє формувати нам різні підходи до методів викладання навчального предмету. Основні ж завдання перед процесом навчання формує Міністерство освіти. Тим самим створює ключові настанови для опанування матеріалу.

1.2. Теоретичне обґрунтування поняття вміння в методиці навчання історії.

Навчальна програма міністерства освіти України підкреслює, що найголовнішим в процесі навчання є формування ключових компетентностей учнів[30, с.53].

Хронологічна компетентність: Орієнтація в історичному часі дозволяє учневі розуміти послідовність подій, створюючи цілісне уявлення про хід історії.

Просторова компетентність: Орієнтування в історичному просторі означає розуміння географічного контексту і взаємодії різних культур і цивілізацій.

Інформаційна компетентність: Здатність працювати з історичними джерелами і вміння інтерпретувати їх робить учня історично освіченим.

Логічна компетентність: Використання теоретичних понять для аналізу і пояснення історичних подій допомагає учням розвивати логічне мислення.

Аксіологічна компетентність: Визначення та формулювання оцінок історичних подій в контексті відповідних цінностей важливе для формування особистісного ставлення до минулого[37, с.42].

Формування умінь та навичок, також має велике значення. Засвоєння історичного матеріалу не лише передбачає накопичення фактів, але й розвиток критичного мислення, аналітичних та дослідницьких навичок. Використання активних методів викладання та залучення учнів до дослідження історії може допомогти досягти цих цілей.

Уміння та навички грають ключову роль у формуванні підготовки учнів і розвитку їхньої пізнавальної діяльності. Давайте детальніше розглянемо деякі аспекти цього питання[42, с.67]:

1) Уміння:

Розумові дії: Учні використовують свої знання для аналізу, синтезу та оцінки історичної інформації. Розумові дії можуть включати усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків, формулювання гіпотез, та обґрунтування своїх висновків.

Планування: Уміння структурувати свої дії та організовувати історичний матеріал, наприклад, за допомогою складання планів, конспектів або порівняльних таблиць[18].

Системне мислення: Здатність сприймати історичні події як частину великої системи і розуміти взаємозв'язки між ними.

2) Навички:

Читання та аналіз історичних джерел: Учні розвивають навички читання та критичного аналізу історичних документів, текстів та джерел.

Використання джерел: Навички роботи з різними джерелами, такими як карти, графіки, фотографії, архівні документи, для отримання історичної інформації.

Робота з інформаційними ресурсами: Навички використання бібліотечних або електронних ресурсів для додаткового дослідження та збору інформації[17].

Взаємодія умінь та навичок є важливою для створення глибокого та комплексного розуміння історії, а також для розвитку аналітичного та критичного мислення учнів.

Питання вивчення теоретичного змісту історичного матеріалу та використання умінь та навичок для цього є ключовим в навчанні історії. Дійсно, принципи пояснення, міркування та характеристики відображають способи, якими учитель може структурувати та передавати історичний матеріал.

Давайте розглянемо кожен із зазначених прийомів більш детально[18, с.61]:

Пояснення:

Суть: Розкриття істотних ознак історичних подій, явищ і процесів. Учитель аргументує та роз'яснює причинно-наслідкові зв'язки, зв'язки і закономірності.

Способи реалізації: Використання логічної послідовності, встановлення зв'язків між фактами, висвітлення важливих аспектів подій[8, с.123].

Міркування:

Суть: Використання логічного мислення для аналізу історичних подій. Аргументація висновків, визначення причин і наслідків.

Способи реалізації: Формулювання тез, аналіз причинно-наслідкових зв'язків, порівняння різних точок зору.

Характеристика:

Суть: Визначення істотних ознак об'єкта дослідження, їхнє порівняння та оцінка.

Способи реалізації: Опис історичних явищ, подій чи постатей; визначення їхнього місця та значення[5, с.36].

Щодо обмеженості пізнавальної діяльності учнів, важливо стимулювати їх до активної участі у процесі вивчення історії. Використання різноманітних методів, інтерактивних вправ та завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення та самостійності, може зробити процес вивчення більш цікавим і поглибленим.

Узагальнювальні та образні характеристики також важливі в процесі вивчення історії, оскільки вони дозволяють учням легше розуміти та утримувати історичний матеріал. Давайте розглянемо кожен із цих прийомів більш детально[13, с.32]:

Узагальнювальна характеристика:

Суть: Передача історичного матеріалу у вигляді стислого переліку суттєвих ознак, зв'язків, та співвідношень. Дозволяє виділити основні аспекти подій чи явища.

Способи реалізації: Узагальнення фактів та ситуацій, визначення ключових понять та тез[17].

Образна характеристика:

Суть: Використання образів та конкретних прикладів для розкриття типових рис видатних історичних особистостей, подій чи явищ.

Способи реалізації: Розповіді, історичні анекдоти, використання конкретних прикладів для ілюстрації абстрактних понять.

Щодо формування історичних умінь, важливо покластися на розвиток критичного мислення, аналітичних навичок та здатності працювати з різноманітними джерелами інформації. Досягнення цих навичок допомагає учням адекватно розуміти та оцінювати історичний матеріал, а також формувати свої власні погляди на події минулого.

1.3. Основні риси навчального пізнання історії

Засвоєння історичних знань вимагає різнобічної, активної та творчої діяльності учнів. Давайте розглянемо деякі аспекти цього процесу[19, с.30]:

Різнобічна діяльність:

Інтерактивні методи: Використання вправ, ігор, дебатів, проєктів, де учні можуть активно взаємодіяти та застосовувати отримані знання.

Практичні завдання: Застосування знань у різних практичних ситуаціях, наприклад, аналіз історичних джерел, створення історичних проєктів, виконання рольових ігор.

Активна діяльність:

Дослідницька робота: Заохочення учнів проводити самостійні дослідження історичних тем, використовуючи різноманітні джерела[19, с.30].

Участь у громадських проєктах: Залучення до вивчення історії різних громадських ініціатив та подій, які відбуваються в сучасному світі.

Творча діяльність:

Створення історичних творів: Розвиток творчих навичок через написання есе, створення історичних оповідань, графічні роботи, драматичні вистави тощо.

Аналіз історичних ситуацій: Спонування учнів до аналізу різних історичних ситуацій, розробка альтернативних розвитків подій.

Важливо також зазначити, що ефективна робота вчителя полягає в підтримці та спрямуванні ініціатив учнів, розвитку їх творчих здібностей і критичного мислення, що в кінцевому підсумку сприяє глибокому засвоєнню історичних знань[42, с.67].

Джерела історичних знань різноманітні та включають в себе різні типи інформації. Ось деякі основні джерела, які грають важливу роль у навчанні історії[16], [17]:

Писемні джерела:

Документи: Офіційні документи, листи, угоди, конституції, літературні твори тощо.

Хроніки та щоденники: Записи сучасників про події того часу.

Візуальні джерела:

Картографічні матеріали: Карти, атласи, плани міст.

Фотографії та малюнки: Зображення подій, портрети важливих осіб, фотодокументація.

Предметні джерела:

Археологічні знахідки: Рештки будівель, знаряддя праці, прикраси тощо.

Музейні експонати: Виставкові предмети, які відображають певний історичний період.

Усна традиція:

Спогади та інтерв'ю: Власні враження історичних подій від осіб, які брали в них участь.

Масові комунікації:

Газети та журнали: Публікації, репортажі про історичні події.

Спеціалізовані джерела:

Наукові праці: Історичні дослідження та аналізи подій.

Довідкові видання: Енциклопедії, довідники історичних термінів.

Важливо, щоб учні володіли методами критичного аналізу цих джерел, розуміли їхні обмеження та можливі перекося, що можуть виникнути внаслідок вибору певних джерел. Освоєння навичок роботи з різними джерелами історичної інформації розвиває критичне мислення та допомагає учням побудувати більш повне розуміння минулого[31, с.24].

Вивчення історії включає в себе формування різноманітних знань, від певних фактів і конкретних обставин історичних подій до більш загальних та абстрактних узагальнень. Розвиток понять та систематизація знань взаємодіють та доповнюють одне одне, створюючи базу для розуміння історичних явищ. Факти і конкретні події стають будівельними блоками для формування знань. Учні вивчають історичні факти через різні джерела, аналізують їх та засвоюють[31, с.68].

Узагальнення допомагають визначити закономірності та співвідношення між різними фактами. Поняття, такі як генезис, розвиток, закономірності, допомагають створити більш глибоке розуміння історичного процесу.

Учні формують поняття, які визначають загальні принципи, що лежать в основі історичних явищ[50, с.102].

Систематизація допомагає організувати знання і створює зв'язки між різними аспектами історії. Вивчення історії активізує мисленнєву діяльність учнів, викликаючи їхній інтерес і підтримуючи самостійний пошук і розуміння історичного матеріалу.

Всі ці елементи разом сприяють розвитку критичного мислення учнів, формуючи в них комплексне розуміння історії як науки[50, с.101].

В процесі навчання історії учні просуваються від конкретного рівня сприйняття до узагальненого та, знову ж таки, повертаються до конкретних фактів та явищ на більш високому рівні абстракції. Цей циклічний рух відбувається через систематизацію та узагальнення історичних знань[32, с.78].

Згідно з теорією пізнання та розвитку, розробленою Левом Виготським, навчання – це процес, у якому здобуваються нові знання або уміння за допомогою взаємодії із своїм оточенням та педагогічною підтримкою. Взаємодія з вчителем, іншими учнями та різноманітними джерелами інформації допомагає учням оволодівати новими знаннями та формувати власне розуміння історичних процесів.

Розуміння психологічних та педагогічних аспектів навчання важливе для оптимізації процесу навчання історії, а також для врахування індивідуальних особливостей учнів. Формування критичного мислення, аналітичних умінь та історичної компетентності є ключовими завданнями в цьому процесі[20, с.46].

Ефективне навчання історії вимагає виваженого підходу та врахування різних факторів.

Джерела інформації: Викладання матеріалу вчителем виступає одним із основних джерел інформації для учнів. Потрібно підбирати різноманітні

джерела, забезпечуючи їх доступність та різноманіття для стимулювання пізнавальної активності.

Психологічний настрій та інтерес: Створення стійкого інтересу і пізнавальної активності важливе для залучення учнів до вивчення історії. Це може включати в себе застосування цікавих методик, візуальних засобів, історичних оповідей тощо[19, с.55].

Постановка мети: Ясна постановка мети навчання стимулює учнів досягати конкретних результатів. Важливо, щоб ці завдання були зрозумілі та прийнятні для учнів.

Керівництво процесом сприйняття матеріалу: Вчителі повинні активно керувати процесом сприйняття матеріалу, визначаючи головні аспекти для засвоєння та використання різних методів.

Керівництво мисленням: Навчання учнів мислити історично та систематично важливо для розвитку їхнього критичного мислення та аналітичних умінь[16].

Організація закріплення та коригування: Закріплення отриманих знань через створення зв'язків та різноманітних вправ допомагає забезпечити їх довготривале збереження. Перевірка та коригування результатів дозволяє вдосконалювати навчальний процес.

Загальною метою є створення сприятливого середовища для розвитку історичної компетентності та підготовки учнів до самостійного мислення та аналізу історичних явищ.

Вчитель виступає ключовим агентом у формуванні історичних знань та навичок учнів. Вчитель виконує важливу роль у створенні структурованого та збалансованого навчального середовища. Він планує уроки, вибирає адекватні методи та ресурси, щоб забезпечити ефективність навчання. Вчитель відіграє ключову роль у керівництві навчанням, визначаючи темп та напрямок уроків, стимулюючи учнів до самостійності та розвитку критичного мислення[18].

Вчителю слід розуміти різний темп та ступінь розуміння учнями матеріалу. Здатність розпізнавати індивідуальні потреби кожного учня і надавати допомогу

в їхньому розвитку є ключовою. Авторитет вчителя грає важливу роль у стимулюванні учнів до активної участі та прийняття відповідальності за своє навчання. Вчителям важливо будувати довіру та взаєморозуміння з учнями.

Вчителі також розширюють джерела інформації для учнів, використовуючи не тільки підручники, але й музеї, фільми, газети тощо. Це допомагає зробити навчання цікавим та різноманітним[39, с.51].

Вчитель сприяє розвитку критичного мислення учнів, навчаючи їх аналізувати історичні факти, ставити питання та формулювати власні погляди.

Загальною метою є створення стимулюючого навчального середовища, яке сприяє глибокому засвоєнню історичних знань та розвитку критичного мислення учнів.

Докладна класифікація форм усного викладу та засобів наочності, а також групування джерел за характером знань, яке вони містять, дозволяє краще розуміти структуру та різноманітність історичного матеріалу. Давайте розглянемо кожен з цих класифікацій:

Класифікація форм усного викладу О.О. Вагіна[20, с.55]:

О.О. Вагін визначив декілька форм усного викладу, які можуть використовуватися в навчанні історії:

- Лекція: Монологічна форма викладу, де вчитель розповідає про історичний матеріал.
- Бесіда: Діалогічний спосіб спілкування, що включає активну участь учнів та обговорення теми.
- Розповідь: Розповідь вчителя або учнів, яка може бути структурованою за різними принципами.
- Доповідь: Усна презентація конкретної історичної теми, що може включати в себе вивчені факти та аналіз.

Класифікація засобів наочності Д.М. Никифорова та ін. [20, с.56]:

Засоби наочності можуть бути ефективними для візуалізації історичних подій. Тут можуть використовуватися:

- Слайди та презентації: Використання мультимедійних засобів для відтворення інформації.

- Моделі та макети: Створення тривимірних об'єктів, які ілюструють історичні факти.

Групування джерел за характером знань, Ф.П. Коровкін[20, с.57]:

- Документальні історичні джерела: Збережені матеріальні або письмові свідчення минулих подій.

- Навчально-науково оброблені джерела: Джерела, які вже пройшли науковий аналіз та обробку.

- Художні джерела: Твори мистецтва, літературні твори або інші художні витвори, що відтворюють історичні сцени.

Ці класифікації вказують на різноманітність інструментів та джерел, які можна використовувати для успішного навчання історії та формування глибокого розуміння історичних подій.

Формування джерел історичних знань є важливим аспектом навчання та роботи з історичним матеріалом. Різноманітність форм та типів джерел дозволяє зробити процес вивчення історії більш доступним і цікавим для учнів. Розглянемо деякі з основних форм оформлення джерел:

1. Навчальні посібники[9, с.85]:

Структура: Вони мають систематизовану структуру, розділена на теми та розділи для легшого сприйняття.

Текстові матеріали: Пояснення історичних фактів, аналіз подій, ілюстрації, картини та графіки.

Використання: Учні користуються підручниками для самостійного вивчення та підтримки уроків.

2. Експозиції колекцій:

Структура: Експозиції можуть містити артефакти, реконструкції, тематичні виставки.

Текстові матеріали: Пояснення представлених об'єктів, їх історії та значення.

Використання: Відвідування експозицій може бути частиною позакласної роботи та забезпечити візуальне сприйняття історії.

3. Екранізація:

Структура: Відео- та фільмові роботи, що відтворюють історичні події.

Текстові матеріали: Сценарії, діалоги, коментарі, графічні ефекти.

Використання: Використання мультимедійних засобів може допомогти учням легше усвідомлювати історичний контекст.

4. Настінні та настільні посібники:

Структура: Графічні схеми, картини, таблиці, які можна використовувати як настінні плакати чи настільні матеріали.

Текстові матеріали: Короткі пояснення, ключові слова, ілюстрації.

Використання: Допомагають вчителю та учням візуалізувати ключові аспекти історії.

5. Історичні документи та художні твори:

Структура: Історичні документи (листи, записи, офіційні документи), а також твори мистецтва.

Текстові матеріали[1, с.87]: Власне текст чи інтерпретації історії через мистецький вираз.

Використання: Допомагають зрозуміти перспективу сучасників щодо історії.

Оформлення джерел у різних форматах та використання різноманітних засобів наочності можуть значно збагатити навчальний процес та робити його більш цікавим і ефективним для учнів.

Взаємодія вчителя та учнів у процесі навчання важлива для успішного засвоєння матеріалу та розвитку творчих здібностей учнів. Розглянемо три способи засвоєння, які наголошують на важливості активної навчальної діяльності[1, с.44]:

1. Усвідомлене сприйняття та запам'ятовування інформації:

Особливості:

Активне сприйняття: Учні повинні бути активно втягнуті в процес навчання, ретельно розуміти та аналізувати інформацію.

Формулювання питань: Учні повинні вміти формулювати питання, які допомагають їм глибше зрозуміти предметну область.

2. Неодноразове відтворення та вирішення завдань:

Особливості:

Практична діяльність: Учні повинні мати можливість неодноразово відтворювати та виконувати практичні завдання.

Створення зразків: Важливо, щоб вчителі створювали зразки та демонстрували правильні методи та прийоми.

3. Здійснення творчої діяльності при вирішенні проблемних завдань:

Особливості:

Стимулювання творчості: Вчителі повинні створювати завдання, які сприяють творчому мисленню учнів.

Групова робота[2, с.35]: Взаємодія в групах та обговорення проблемних завдань можуть стимулювати творчість.

Загальні аспекти:

Задачі: Важливо визначити завдання, які сприятимуть формуванню знань, вмінь та навичок.

Пошукова діяльність: Заохочення учнів до самостійного пошуку і використання різних джерел для розв'язання завдань.

Обговорення та аналіз: Проведення обговорень та аналізу результатів допомагає учням краще засвоювати матеріал та розвивати критичне мислення.

Узгоджена взаємодія між вчителем та учнями, підтримка активної навчальної діяльності та врахування творчих можливостей учнів є ключовими елементами ефективного навчання.

Емоції грають ключову роль у навчанні, оскільки вони можуть значно впливати на мотивацію, інтерес та відношення учнів до предмету.

Заохочення учнів виявляти інтерес до історії шляхом застосування цікавих прикладів, інтригуючих історій тощо[20, с.78]. Пояснення історичних подій та

персонажів у контексті їхніх емоцій та долі може полегшити розуміння та сприяти емоційному зв'язку. Створення умов для вираження та розвитку творчих здібностей учнів через проекти, дослідження та обговорення. Збудження позитивних емоцій через підтримку, підтвердження успіхів та конструктивну зворотну зв'язок. Врахування різних стилів навчання та індивідуальних особливостей учнів для оптимізації емоційного впливу. Сприяння відкритій обміні думками та взаємодії між учнями та вчителем для формування позитивного емоційного клімату[22, с.73].

Емоційний вплив на учнів може покращити якість їхнього навчання, сприяючи вивченню історії як цікавого та значущого предмета. Цей підхід підтримує не лише когнітивний, але й емоційний розвиток учнів.

Розділ II. “МЕТОДИКО-ПРАКТИЧНЕ ВИЧЕННЯ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ”

2.1. Конфлікт та його сутність

Для повного розкриття теми магістрського дослідження, слід визначитися з понятійно-категоріальним апаратом. Як відчить політологічний словник, термін конфлікт - означає зіткнення протилежно спрямованих, несумісних один з одним тенденцій у свідомості окремо взятого індивіда, у міжособистісних взаємодіях або міжособистісних відносинах індивідів або груп людей, пов'язане з гострими негативними емоціями. Будь-які організаційні зміни, суперечливі ситуації, ділові та особистісні відносини для людей нерідко породжують конфліктні ситуації, які суб'єктивно супроводжуються серйозними психологічними переживаннями [4, с.120].

Відмітомо той факт, що конфлікти у міжнародних відносинах відіграють особливу роль, виступаючи одночасно як форма політичної взаємодії сторін міжнародних відносин та світової політики, як спосіб вирішення протиріч і як система, що захищає міжнародні відносини від конфліктів, спрямований на збереження існуючої системи міжнародних відносин. Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що конфлікти вбудовані в систему міжнародних відносин, несуть у ній значне функціональне навантаження та створюють умови не тільки для руйнації, але й для еволюції дипломатичних відносин, в тому числі шляхом модернізації та прогресу. Як правило, у міжнародних відносинах конфлікт визначається, як зіткнення двох або більше політичних сил з приводу влади та здійснення політичного управління, обумовлене існуванням об'єктивних протиріч у розвитку системи міжнародних відносин, викликане наявністю у конфліктуючих сторін неврегульованих претензій, спрямованих на сферу міжнародних відносин[4, с.42].

Виходячи з цього, слід виділити наступні різновиди конфліктів як:

Міжнародний конфлікт - безпосереднє чи опосередковане зіткнення інтересів двох або кількох сторін (держав, груп держав, народів, політичних рухів інтересів, цінностей і поглядів, протиріччям між суспільством як цілісною системою та політичною нерівністю (ієрархією) включених до неї індивідуумів та груп[4, с.26].

Релігійний конфлікт - це зіткнення та протидія між носіями релігійних цінностей від окремих носіїв віруючих до конфесій, яка обумовлена відмінностями в їх світогляді, уявленнях та ставленні до Бога, різною участю у релігійному житті.

Міжетнічний конфлікт - конфлікт між представниками етнічних громад, які зазвичай проживають у безпосередній близькості в якійсь державі. Глобальні конфлікти несуть загрозу для існування людства чи окремих цивілізацій.

Приклади подібних конфліктів можна знайти у біблійних сюжетах, міфах та переказах. Наприклад, широко відомий Всесвітній потоп як катастрофа, яка стала проявом конфлікту між людьми та Богом[4, с.29].

Регіональний конфлікт – це конфлікт між двома або більше державами, який виникає в конкретному регіоні і часто проходить з прямою чи непрямою участю великих держав, або залученням військово-політичних об'єднань міжнародного характеру[4, с.27].

Локальний конфлікт — військові дії між двома і більше державами, обмежені за політичними цілями інтересами тих, що беруть участь у військових (бойових) діях між державами, а територією — невеликим географічним регіоном, який зазвичай перебуває в межах однієї з протиборчих сторін. Іноді в використовуються поняття «обмежена війна», «мала війна» та «конфлікт низької інтенсивності» [4].

Зовнішньополітичні кризи обумовлені міжнародними суперечностями та конфліктами і стосуються відразу кількох держав, що залишаються в сучасному світі головними учасниками міжнародних відносин і світової політики. Системі міжнародних відносин. У більш

вужькому значенні об'єктом політичного конфлікту може виступати як система політичної влади на глобальному, регіональному і національнодержавному рівні, так і її окремі компоненти і структури, такими як ООН та військово-політичними союзами глобального та регіонального рівня. Предмет політичного на основі наявних між ними суперечностей об'єктивного чи суб'єктивного характеру [4]. Існує думка, що внутрішні конфлікти — це органічна взаємодія протилежних сторін усередині певного об'єкта, наприклад, внутрішньопартійна боротьба. Також процес розвитку об'єкта характеризується не лише розгортанням внутрішніх конфліктів, а й постійною взаємодією його із зовнішніми умовами та середовищем [4].

На думку більшої частини істориків та політологів, перший різновид міжнародного конфлікту – сформований на основі об'єктивних та суб'єктивних протиріч, економічних та політичних інтересів сторін, що стикаються на міжнародній арені, принципове політичне ставлення та відповідні йому економічні, ідеологічні, правові, військово-стратегічні, дипломатичні відносини з приводу даних протиріч, виражені у більш менш гострій конфліктній формі .

Другий – суб'єктивне визначення конфлікту сторонами своїх інтересів, цілей, стратегії та форм боротьби для вирішення об'єктивних та суб'єктивних протиріч з урахуванням свого потенціалу та можливостей застосування мирних та немирних засобів, використання зовнішніх спілок та зобов'язань; оцінка загальної внутрішньої та міжнародної ситуації. На цій фазі сторонами визначається або навіть частково реалізується система взаємних практичних дій, що мають характер боротьби та співробітництва, з метою вирішення протиріччя на користь тієї чи іншої сторони або на основі компромісу між ними[4].

Третій різновид – використання сторонами у конфлікті економічних, політичних, ідеологічних, психологічних, моральних, правових, дипломатичних та військових (але не у формі прямої збройної боротьби)

засобів, залучення у тій чи іншій формі у боротьбу безпосередньо конфліктуючих сторін інших держав – індивідуально, через блоки та договори, через ООН – з подальшим ускладненням системи політичних відносин та дій усіх прямих та непрямих сторін у даному конфлікті [4, с.28].

Четвертий різновид - наростання боротьби до найгострішого політичного рівня - міжнародної політичної кризи, яка може охопити відносини безпосередніх учасників, держав цього регіону, інших регіонів, найбільших світових держав, ООН, а, у більшості випадків і весь світ, перерости у світову кризу, що вже загрожує розв'язанню збройної боротьби. На цій фазі можливий свідомий перехід до практичного застосування військової сили в демонстративних цілях або в обмежених масштабах, щоб примусити до задоволення інтересів держави, що використовує заходи воєнного впливу [11].

П'ятий різновид – міжнародний збройний конфлікт, що починається з обмеженого конфлікту та здатний розвиватися до вищого рівня збройної боротьби із застосуванням сучасної зброї, залученням союзників та найбільших світових держав, розширенням території. Найбільш поширеними методами врегулювання конфліктів, відомими у міжнародних відносинах ще з давніх часів, є переговори, використання послуг третьої сторони та посередництва з метою допомогти сторонам дійти згоди. Хоча дві можливості стороннього втручання розглядаються міжнародним правом, як цілком законні, самі конфліктуючі держави які завжди погоджуються ними добровільно. Як правило, найчастіше держави вважають за краще врегулювати свої суперечки безпосередньо одна з одною [4, с.44].

На сьогоднішній день дипломати, міжнародники, політологи та історики виділяють чотири способи врегулювання конфлікту [4, с.41]:

1. Переговори. Передбачають створення спеціального органу, де регулярно зустрічаються конфліктуючі сторони для обговорення гострих питань та прийняття рішень. Якщо ці переговори виявляються

безрезультатними, рекомендується залучення «третьої сторони», тобто осіб чи інстанцій, які не беруть участі в конфлікті.

2. Посередництво як м'яка форма участі третьої сторони. Воно передбачає згоду сторін на періодичне співробітництво з посередником та розгляд його пропозицій.

3. Арбітраж є наступним кроком у вирішенні конфліктів. Його особливістю є те, що або звернення до третьої сторони, або у разі такого звернення виконання її рішень вважається обов'язковим.

4. Обов'язковий арбітраж робить обов'язковим як звернення до третьої сторони, і прийняття її рішень.

Короткий огляд сутності конфлікту дозволяє нам розглянути основний шкільний матеріал з сучасних представлених підручників в школі. Саме пояснення ключових понять та ролей в міжнародному конфлікті дозволить учням осягнути повною увагою тему та зрозуміти роль всіх учасників конфлікту. Важливо наголошувати на уроці саме на основних фактах, які спонукали до загострення конфлікту. І відповідно до формування фактичного матеріалу варто розпочинати розповідь із ключових понять та видів конфліктів, адже це спонукає пізнавальну діяльність учнів та підштовхує до теми уроку[4, с.30].

В представленому контексті варто звернутися до міжпредметних зв'язків. Міжпредметні зв'язки допоможуть учням створити цілісну картину уявлень про політичну ситуацію часів “холодної війни”. Нагосити на тому, що тему уроку варто розглядати для прикладу у контексті географічних особливостей. Карта на дошці надасть змогу зосередити увагу на розселенні ізраїльтян та арабів після Другої світової війни. Після чого провести декілька фронтальних опитувань, щоб зрозуміти як саме учні засвоїли навчальний матеріал минулих занять і саме після цього переходити поступово до викладання уроку палестино – ізраїльського конфлікту.

2.2. Палестино-ізраїльський конфлікт на сторінках шкільного підручника з Новітньої історії 11 клас

Ми проаналізували теоретичний аспект нашого дослідження. Спробуємо на основі декількох підручників сучасних авторів розглянути представлену тему. О.В. Гісем [12], [13] О.О. Мартинюк [12], [13] І.Я.Щупак [48] плеяда представлених авторів створила досить вагомий внесок в сучасний розвиток історичної науки в школі. Відповідно до поставленої мети та завдань в програмі Міністерства освіти і науки України вони сформували доволі зручний та доступний підручник для середньостатистичного школяра. Із основних переваг підручника варто виокремити наступні:

Доступність та Зрозумілість:

Пояснення у доступній формі: Забезпечення того, щоб інформація була викладена зрозумілою мовою та у логічній послідовності.

Використання ключових понять: Акцент на ключових поняттях та їх пояснення, щоб учні засвоїли основні ідеї.

Систематизація та Логіка:

Структурованість матеріалу: Організація підручника таким чином, щоб учні змогли легко орієнтуватися та засвоювати інформацію.

Підкреслення логічних зв'язків: Встановлення зв'язків між подіями та розвитком історії для формування цілісного уявлення.

Нейтральність та Об'єктивність:

Підтримка об'єктивності: Уникання забарвлення та представлення об'єктивної інформації.

Розгляд різних поглядів: Зазначення різних точок зору та широкий простір на формування власної думки.

Сприяння самостійному вивченню:

Робочі завдання та ключові питання: Застосування завдань, що підтримують самостійне дослідження, і ключових питань для активного участі учнів.

Множинність джерел:

Посилання на різні джерела: Вказівка на інші джерела інформації, щоб підтримати та розширити знання учнів.

Співробітництво з іншими методами:

Поєднання із зовнішніми ресурсами: Сприяння використанню інших методів, таких як додаткові читання, документальні фільми чи дискусії. В підручнику велика кількість посилань на електронні джерела інформації такі як: відеохроніка, фото, публікації та вислови сучасників подій тих чи інших часів.

Як висновок підхід у формуванні знань учнів покликаний розвивати критичне мислення, дослідницькі навички та інтерес учнів до історії, що допомагає створити позитивне враження у тих хто вивчає історію за шкільною лавою.

В усіх представлених підручниках, які доступні сучасному школяру, тема Близькосхідного конфлікту вміщена в окремому розділі. Починається розділ із короткого опису географічних умов та огляд корисних копалин, які надали країнам зліт чи падіння економіки в зазначений період[12, с.137], [48, 144]. Варто зауважити, що в нових підручниках які ми розглядали немає пояснення назви “Палестина”. Лише у підручнику Щупака [48, с.219], надає короткий опис походження назви та занурює учнів у екскурс подій 73 р. н.е.

Після короткого опису економічних та географічних особливостей регіону йде опис політичного устрою. На даному етапі варто відмітити, що більшість авторів підручників надають короткі відмінності обох народів і перелік запитань для самоперевірки. Відповівши на які учень матиме змогу отримати обширну інформацію і пригадати минулі заняття з історії. Все це спонукає для цілісного розгляду подій не відриваючи країну із світової історії, як окрему[12, с.137], [48, с.144].

Далі в тексті відбувається опис подальших подій про розподіл Палестини на Ізраїльську та Арабську. Важливу роль у вивченні питання дає нам роль постаті Д. Бен-Гуріона(Додаток В), який проголосив незалежність

Ізраїлю[48, с.219]. В представленому уривку для зрозумілості матеріалу варто долучати історичну карту. Учні повинні усвідомлювати всю сутність конфлікту залучивши карту і побачивши конфлікт інтересів двох народностей. Для надання забарвлення даній темі варто залучити історичні фото та відео матеріали(Додаток А). [12, с.138], [48, с.145].

Подальший розгляд подій 1940 – 1950 рр. варто проводити у формі рольової гри. Об'єднати учнів у два ворогуючих табори: СРСР, який підтримав арабські країни та США, які підтримали Ізраїль. Подальше проведення уроку буде проходити в дискусійних суперечностях між двома групами. В ході дискусій варто зосереджувати увагу на причинах конфлікту та наслідках які ті тягнули за собою. З розвитком уроку вчитель може створити третю групу представників ООН. Або ж сам викладач для подальшого контролю уроку та залучення учнів у потрібне русло візьме на себе роль представника ООН.

Як нам відомо в конфлікті арабів та ізраїльтян було декілька війн. На цьому варто постійно наголошувати увагу в ході уроку. Перебіг подій був різним, що спричиняло різні наслідки. Для того, щоб чітко зрозуміти і узагальнити всі ці регіональні війни варто створити таблицю в яку учні будуть вписувати основні події. Представлений метод наочності дозволить схематично зобразити основні суперечності та створити загальну картину.

Наступне на що варто зосередити увагу на уроці це проблема біженців із Палестини[1, с.139], [48, с.145].

Саме ця проблема дала подальшу конфронтацію конфлікту, а саме втягування в неї країн Європи. Розглянути представлену проблему можна у формі інтерв'ю у одного із біженців. Учень заздалегідь готує коротку розповідь про те чому він втік із Палестини до Франції, а інші учні задають йому питання. В кінці вчитель просить одного із учнів підсумувати вище сказане. Таким чином ми отримаємо коротенький творчий виступ із запитаннями від колег.

Красномовним є той факт, що автори шкільних підручників вміщують на своїх сторінках рубрику “Цікаві факти”[12, с.139]. Саме там розміщують невеличкі повідомлення про ту чи іншу подію. Для прикладу на сторінці [12, с.139], є короткий опис дій арабських терористів по відношенню до мирного населення Ізраїлю. Саме такі події формують в учнів емоційне забарвлення до фактів, що відбулися.

Не можливо оминати увагою і роль особистості в історії. В даному випадку варто зосередити увагу учнів на ролі Ясір Арафата(Додаток Б), який очолив рух за національне визволення Палестини. В підручнику [12, с.139], вміщено короткий опис основних історичних подій на які вплинув даний лідер. Для більш ширшого розуміння вчитель може наголосити на основних біографічних рисах, які сформували світоглядний погляд лідера супротиву.

Огляд історичних подій представленої теми нашого дослідження неможливий без використання карти. Знову потрібно зосередити увагу на картографічному матеріалі, а саме огляді релігійних конфесій Лівану після переміщення до неї палестинців. Саме конфесійний поділ став катализатором до наступних історичних подій – громадянської війни та ізраїльської інтервенції 1978, 1982 – 1983 рр[12, с.139]. Варто звернути увагу на недоцільне об’єднання декількох війни в один підпункт. Саме таке ми можемо спостерігати в сучасних підручниках[12, с.139]. В той же час на відміну від старих підручників [48, с.221], де представлено підпунктами декілька конфліктів, що значно полегшує процес сприймання та подачі навчального матеріалу.

Також варто зосередити увагу учнів на еволюції поглядів лідера арабів Ясір Арафата, а саме після семиденної війни 1973р. перехід до вирішення питань від збройного конфлікту до мирного рішення. В підручнику подається короткий опис причин змін поглядів [12, с.140]. Для більш ґрунтового огляду учням можна додати творче завдання додому. Суть творчого завдання буде написання твору – роздуму на тему: “Ясір Арафат –

герой чи зрадник?”. Дискусійне питання дозволить учням провести розуми та дійти певного висновку. Сформувані нові уявлення та закономірності подальшого розвитку подій в представленому регіоні.

Чудовим прикладом в шкільному підручнику є загострення уваги на неофіційних назвах тих чи інших подій. Для прикладу “війна каменів” [12, с.140]. Саме використання представленого словосполучення може спонукати розвиток уявлення учнів, якщо вчитель у вірному контексті подасть його на уроці. Для прикладу, як підсумок уроку запитати в учнів, як вони розуміють “Що таке війна каменів?”. Після коротких відповідей вчитель підводить підсумок і пояснює чому саме так назвали представлений конфлікт.

Далі в підручнику йде короткий опис мирного врегулювання конфлікту між двома державами [12, с.140-141]. Слушно зауважити, що підпункт параграфу про врегулювання конфлікту представлено окремо від основних подій і зосереджено увагу на декількох мирних конференціях, які відбулися із залученням інших світових лідерів, а саме США.

Підсумок уроку та розгляд мирних переговорів варто зробити учням. Саме учні як головні “учасники” подій рольової гри повинні умовно побути на мирній конференції та зробити висновок про важливість і доцільність розглянутого конфлікту, наслідки конфлікту. Таким чином ми отримаємо аналіз та узагальнення основної інформації, яку було розглянуто на уроці під кураторством вчителя.

Таким чином можемо зробити деякі проміжні висновки. Для загального огляду та розвитку учнів на уроках історії більшість підручників цілком підходять. В них коротко розміщено основні елементи, які необхідні для розуміння.

Висновки щодо підручників історії вказують на ряд ключових елементів, які сприяють ефективному навчанню. Дуже цінною є комплексність та різноманітність матеріалів у підручниках, що розширює можливості для розвитку учнів. Особливо важливою є можливість

самостійного опрацювання та вивчення матеріалу, що підвищує активність учнів.

Авторський текст як основний елемент, який пояснює інформацію, є важливим для розуміння ключових концепцій і фактів історії.

Методичні рекомендації та завдання в апараті надають вчителю інструменти для ефективного викладання. Фотографії, картини та інші візуальні елементи роблять матеріал більш доступним для запам'ятовування. Додатковий матеріал сприяє самостійному вивченню та глибшому розумінню теми. Елементи орієнтації (зміст, покажчики) допомагають учням легко навігувати в тексті. Виділення різних елементів та подробиць робить матеріал цікавішим та різноманітним. Такий підхід до оцінки та аналізу підручників дозволяє створити ефективне середовище для розвитку учнів та сприяє їхньому цікавленню історією.

Висновки

З вище викладеного матеріалу ми дійшли наступних висновків:

1) Питання предмету та завдання викладання історії в школі цілком зрозуміле та відповідає стандартам Міністерства освіти та науки України. Саме вони формують основну програму для розгляду і опанування якої повинен спонукати вчитель. В сучасній програмі великий відсоток надається для творчості учня. Саме творчість учня стає одним із важливих пріоритетів сучасності. Чітке формування та вираження своєї думки дуже важливе для сучасного суспільства. Також варто зауважити про формування на уроках історії компетентностей, які утворюють багатогранну та різноманітну особистість. Саме компетентності формують системні знання та розуміння всіх світових історичних процесів. Історична наука не є відірваною від інших тому важливість міжпредметних зв'язків теж сильно впливає на подальше вивчення та розгляд навчального матеріалу. Важливо звернути увагу на те що в сучасності вчитель є більш вільним у викладанні навчального матеріалу і отримує змогу давати учням завдання творчого спрямування, а саме написання есе, підготовка проєктів та практичних занять. Саме тому на нашу думку практичні заняття в старшій школі є надзвичайно важливим елементом формування сучасного громадянина, який стає опорою для майбутнього своєї держави та суспільства. Головним пріоритетом на сьогодні для вчителя є вміння налагодити творчу роботу між учнями. Іншими словами спонукати їх до творчості та багатогранності, розвитку здібностей у не стандартній формі та проявах. Класична схема розповіді у формі лекції або діалогу вчителя з учнями це застарілий матеріал, який потребує зміни. Сучасне суспільство кидає виклики в яких потрібно мислити не прямолінійно.

2) Поняття “вміння” утворює взаємопов'язаний процес розуміння вчителя та учнів. Саме взаємопов'язаний, адже розрив представленого поєднання сформує знищення головної мети викладання. А саме засвоєння знань, умінь та навичок. Не можливо побудувати та досягнути навчальний

матеріал, якщо хтось один із зазначених особистостей немає взаєморозуміння. Вчитель як основна одиниця навчального процесу повинен формувати в учнів чітке вміння простежувати причинно – наслідкові зв'язки у історичних подіях. Саме побудова “скелету” в якому все пов'язане між собою утворює в учнів розуміння подальшого ходу історії. Вчитель, як досвідчена доросла людина повинен постійно наголошувати та спонукати учнів вміти узагальнювати та аналізувати отримані знання. Звичайне сухе вивчення матеріалу не приносить ніякої користі нікому. В свою чергу вміння простежити зв'язки, знайти наслідки, відкопати причини та дійти висновку – це головна мета та завдання в процесі формування історичного уявлення.

3) Поняття "причина" визначає явище, яке викликає інше явище, наслідок. Важливо відрізнити причину виникнення конфлікту від його приводу. Привід може виникати випадково або штучно, в той час як причина відображає закономірний зв'язок речей. Є декілька підходів до причин виникнення конфліктів.

Приватна власність і соціальна нерівність. Представлений підхід є найбільш поширеним та законсервованим марксистськими догматами. Варто зауважити, що він залишається ще досі одним із провідних і значущих в історії.

Відносини панування і підпорядкування один із поширених рушійних сил у всіх країнах та материках. Саме конфлікт незадоволення один та підпорядкування іншим є каталізатором багатьох конфліктів.

Боротьба за ресурси, а саме збагачення одного народу або країни за рахунок іншої. Варто додати й те що в конфліктах часто рушієм стає питання релігій, етики, історичного минулого та інших конфронтацій, які впливають на загострення тих чи інших питань. Саме проблема минулого, а саме недосконалі знання про минуле, а в додачу і маніпуляції з історичними фактами та джерелами суттєво впливають на загострення та стають рушійною силою конфлікту. В роботі ми розглянули невелику

кількість видів конфліктів, але представлені види дозволяють нам аналізувати та розглядати історію арабо-ізраїльських війн цілковито повністю та дають змогу простежити основні закономірності в історичному контексті.

4) В цілому в доступних для сучасного школяра підручниках є вся інформація, яка необхідна для засвоєння. В більшості випадків підручник проілюстрований фотографіями важливих історичних подій, постатей, картами та джерельним матеріалом.

Всі вище перераховані засоби відкривають перед вчителем безліч можливостей для подачі матеріалу на уроці. Важливо підкреслити те що текст поданий в підручнику має короткий виклад основної інформації. Додатково розширити кругозір допоможуть посилання на сайти де розміщені фото, відео, та документи. З однієї сторони це позитивно впливає на загальний розвиток учня. З іншої ж сторони короткий виклад матеріалу підручника може бути не цікавим для сильного учня, який забажає розширити кругозір та з'ясувати і відкрити для себе щось нове. Для того щоб перекрити цю прогалину вчителю варто долучати до своєї роботи додатковий роздатковий матеріал, пояснення, презентації та інші засоби насочності. Все це дозволить формувати більш ґрунтовне уявлення. Для прикладу в нашому дослідженні при викладанні теми палестино-ізраїльського конфлікту вчитель може залучати відео хроніку подій. Після чого аналізувати з учнями побачене.

Як висновок також можемо додати й те що залучення до уроків інших викладачів предметників значно розширює кругозір. Наприклад залучення вчителя географії дозволить розкрити більш детально природо-географічні умови вивченого регіону. При доповідях та відповідях на питання причин початку конфлікту учні зможуть ґрунтовно сформулювати думку про регіон та населення, яке проживає на тій території.

Варто також наголосити на творчості учнів на подібних уроках. Для вчителя відкривається широкий пласт форм проведення уроку, а саме

використання не традиційних форм в яких будуть брати участь всі учні. Звичайно в таких формах є й свої мінуси. Наприклад слабші учні будуть отримувати відповіді та підказки від сильніших. Сильніші ж зможуть проявити свій увесь потенціал та фантазію при формуванні запитань та відповідей своїм колегам або у творенні проекту на певну тему.

Список використаної літератури

1. Баранков О.Г. та ін. Сучасний урок історії в школі: Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002.
2. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 656 с. (Альма-матер).
3. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія / К. О. Баханов – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 160 с.
4. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. – Вип. 1. – 127 с
5. Буряк В. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школярів // Рідна школа. – 2001. – №9. – С.49– 52.
6. Власов В. Урок тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів з історії: що і як оцінювати // Історія в школах України. – 2003. – №2.
7. Власов В. Час і течія річки не чекають людину (Перевірка хронологічних умінь в процесі тематичного контролю з історії в основній школі) / Віталій Власов // Історія в школах України. – 2007. –№1. – С.15 – 24.
8. І. Д. Васильків, Р. Б. Сіромський, В. В. Островський. Всесвітня історія. Рівень стандарту: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. -- Тернопіль : Астон, 2023. -- 204 с. :іл
9. Власов В. Як перевірити та оцінити історичну компетентність учнів (до концепції контрольних робіт Державної підсумкової атестації з історії України) / Віталій Власов // Історія в школах України. – 2010. – №4. – С.3–17.
10. Войцеховський Ю. Мета й завдання шкільної історичної науки // Історія в школі. –1999. – №9. – С.46.

11. Галлагер К. Викладання історії в контексті сприяння демократичним цінностям і терпимості. Посібник для вчителів. – К., 1998.
12. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. Всесвітня історія (профільний рівень) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 240 с. : іл
13. О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. Всесвітня історія (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 224 с. : іл
14. Задорожна Л. Навчити працювати самостійно (Інтеграційний метод роботи з історичними документами) // Історія в школах України. — 2004. — №5. — С.7 – 10.
15. Задорожна Л. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань // Історія в школах України. — 2002. — №2.
16. Желіба О., Крапив'янський С. Новітня історія в завданнях, запитаннях, документах, графіках, діаграмах, схемах, таблицях. Пос. для 10-11 кл. — Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001 р.
17. Желіба О.В. Методика викладання історії засобами умовно-графічної наочності. Навчальний посібник. — Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2003.
18. Желіба О. Робота з текстовими таблицями на уроках історії в старших класах // Історія в школах України. — 2002. — №4.
19. О. В. Желіба. Шкільний курс всесвітньої історії та методика його викладання: навч.-метод. посіб. для студентів-істориків. — 2-ге вид., доп. і перероб. — Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. — 40 с.
20. Іванов І. Підручник з історії: проблеми і перспективи // Історія в школах України.—1999. —№1. — С.6–8.
21. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. - М.: Паука, 2002.-С. 98.

22. Комаров В. Історичні закономірності: як формувати відповідні знання учнів. Методологічний аспект // Історія в школах України. – 2005. – №9. – С.12 – 15.
23. Комаров В. Історичні поняття як складові елементи історичних знань учнів // Історія в школах України. – 2006. – №1. – С. 19 – 24.
24. Комаров Ю. Мить, зупинись! Ти – історична! (З досвіду використання фотоматеріалів на уроках історії) // Історія в школах України. – 2006. – №4. – С.15 – 20.
25. Комаров Ю. Працюємо з історичними джерелами // Історія в школах України. – 2003. – № 6.- С.16 - 19.
26. Комаров В. Факт як основа системи історичних знань учнів. Методологічний аспект // Історія в школах України. – 2006. – №8. – С.24 – 27.
27. Кожемяка О. Л. Інтелектуальні ігри на уроках історії / О. Л. Кожемяка. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 144 с.
28. Курилів В. Методика викладання історії: Навч. посібник /В. Курилів. – Львів, Торонто: Світ, 2003. – 248 с.
29. Ладиченко Т.В., Бакка Т.В., Желіба О.В. Суспільствознавство. Методичний посібник для вчителів. – К.: Аконіт, 2005.
30. Ладиченко Т.В., Камбалова Я.М., Желіба О.В. Всесвітня історія (1914-1939рр.). Методичний посібник для вчителів. – К.: Аконіт, 2005.
31. Левітас Ф. Л., Салата О. О. Методика викладання історії. Посібник учителя / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 96.
32. Мельник Л.Г. Методика викладання історії. – К., 1974. – С.5–36.
33. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. – Х.: Вид. група —Основа, 2005.

34. Мороз П. Методичні вимоги і критерії до характеристики історичної особи // Історія в школах України. – 1997. – №3. – С.20 –26.
35. Момот Л., Ломако Л. Технологія формування емоційно-оцінної діяльності учнів у процесі навчання // Історія в школі. - 2002. - № 8. - С. 1-5.
36. Нетеча С. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії /С. Нетеча // ІсторіяУкраїни. – 2006. –№ 10. – С. 13.
37. П.Полянський. Всесвітня історія (рівень стандарту) :підруч.для 11 кл. закл.загальн. середн. освіти — К. : Грамота, 2019. —256 с. :іл.
38. Пометун О. Запитання як найважливіший спосіб взаємодії вчителя і учнів // Історія в школах України. – 2006. – №3. – С. 25- 29.
39. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. – К.: Видавництво А.С.К., 2004.
40. Методика навчанняісторії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. - К.: Генеза, 2006. - 328 с
41. Новий тлумачний словник української мови. - Т. 2. - С. 9.
42. Старєва А. М. Методика навчання історії: особистісно орієнтований підхід. Навч. посібник/ А.М. Старєва. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2007. – 332 с.
43. Таган Л. В. Використання схем-таблиць на уроці: нові підходи // Історія та правознавство. – 2007.– №27. – С.2 – 6.
44. Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл // Історія в школах України. – 2000. – №4. – С.28 – 33.
45. Терно С. Дидактика історії чи методика навчання історії? // Історія в школах України. - 2004. - № 6. - С 25-26.
46. Фідря О., Фідря Н. Просторова компетенція й картографічні вміння та навички у шкільних курсах історії // Історія в школах України. – 2008. – №5. – С.25 – 30.

47. Фурман А. Підручник у модульно-розвивальній системі: зміст, структура, оформлення // Рідна школа. – 2000. – №7. – С.23–32.
48. І.Я.Щупак Всесвітня історія. Новітній період (1939 - 2011 рр.): підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів. - Запоріжжя: Прем'єр, 2011.
49. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник / Г.Г. Яковенко. – Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. – 324 с.
50. Якубець А. Використання рольової гри на уроках всесвітньої історії в 11 класі // Історія в школах України. – 2002. – №3.

Додатки

Додаток А. Прапор Ізраїлю в Ейлатському заливі

Додаток Б. Ясір Арафат

Додаток В. Д. Бен-Гуріон

Додаток А. Прапор Ізраїлю в Ейлатському заливі

Додаток Б. Ясір Арафат

Додаток В. Д. Бен-Гуріон

